

Welcome relativeringen over Europa

Alfred Pijpers:

Europese politiek in Nederlands vaarwater.

Assen: Van Gorcum, 2005; 175 blz.; 19,50 euro; ISBN: 90-232-4167-3

Na het massale 'nee' tegen de Europese grondwet zijn er diverse publicaties verschenen met pogingen de vermeende Nederlandse eurosceptis te duiden. Een daarvan is afkomstig van de aan Instituut Clingendael verbonden Europakenner Alfred Pijpers.

Pijpers laat in zijn bundel een verfrissend en prikkelend tegengeluid horen tegen de gangbare politiek correcte opvattingen over Europa. Terwijl politici en wetenschapslieden in koor roepen dat het belang van Europa onderschat wordt, betoogt Pijpers juist dat de voor de bevolking belangrijke beslissingen (inkomensbeleid, asielbeleid, gezondheidszorg) nog altijd in Den Haag worden genomen, zonder noemenswaardige bemoeienis uit Brussel. De EU produceert veel wetten, maar deze zijn veelal van technische aard en wijken vaak niet veel af van de nationale regels, aldus Pijpers.

Interessant zijn ook Pijpers' ideeën over Europese democratie. Hij beschouwt de EU primair als een verbond tussen staten en is dan ook geen voorstander van meer openheid bij Europese ministersvergaderingen; dit zou alleen maar leiden tot verlamming van de besluitvorming. Dat een statenverbond als de EU zich 'tooit met de veren van een volwaardige rechtsstaat', zoals verkiezingen voor het Europees Parlement, Europees burgerschap en bijna zelfs een Europese grondwet, leidt eerder tot minder dan tot meer legitimiteit bij de kiezer. Pijpers durft zelfs de stelling aan dat de populariteit van het Europees Parlement waarschijnlijk groter geweest zou zijn als het getrapte

systeem van 1979 zou zijn aangehouden. Of de verkiezingen voor het Europees Parlement dan maar afgeschaft moeten worden, laat hij overigens in het midden. Hoe dan ook, van een democratisch tekort is volgens Pijpers nauwelijks sprake, eerder van een democratisch overschot in de vorm van invloedskanalen waar de burger niet op zit te wachten.

Behalve over eurosceptis en Europese democratie laat Pijpers in deze bundel zijn licht schijnen over tal van onderwerpen, variërend van de positie van de Nederlandse taal en het Nederlandse Midden-Oostenbeleid tot de Nederlandse EU-voorzitterschappen en de Europese grondwet. Dit maakt de bundel zeer afwisselend, maar de samenhang tussen de artikelen is soms ver te zoeken, al doet de auteur zijn best in de inleiding een gemene deler te vinden.

Storender is dat de artikelen veelal niet geactualiseerd zijn. Zo rekent de auteur nog in guldens, meent hij nog steeds dat alleen de VVD een eurosceptische vleugel kent en blikht hij vooruit naar Europese topontmoetingen die al lang geleden hebben plaatsgevonden. Als lezer ben je je er hierdoor voortdurend van bewust dat je oude en vaak ook gedateerde artikelen leest.

Door slechts bestaande artikelen te bundelen, heeft Pijpers bovendien kansen laten liggen. Zo bieden zijn artikelen over de Nederlandse EU-voorzitterschappen van 1991 en 1997 interessante analyses – waaronder een passende relativering van de beruchte 'zwarte maandag' in 1991 – maar het was nu juist zo aardig geweest als de auteur parallellen had getrokken met het laatste Nederlandse EU-voorzitterschap in 2004. Heeft Nederland toen geleerd van de eerdere voorzitterschappen? De bundel laat het

echter bij een samenvatting van één pagina van het voorzitterschap van 2004, zonder een verband te leggen met de voorafgaande analyses.

Hoewel Pijpers genoeg interessants te vertellen heeft, wekt deze bundel uiteindelijk de indruk dat gemakzuchtig volstaan is met het slaan van een nietje door de artikelen die Pijpers in de loop der tijd gepubliceerd heeft over 'Nederland' en 'Europa', en dat is jammer.

Joep Boerboom

Drs J. Boerboom is werkzaam bij de Provincie Utrecht. Voorheen was hij werkzaam bij de Europese Commissie en het Europees Parlement.

Berlijners over de Muur en de hereniging

Hans Smits:

Muurschilderingen. Kleine geschiedenis van de Berlijnse hereniging.

Amsterdam: Aksant, 2005; 162 blz.; 15,- euro;
ISBN: 90-5260-180-1

'Op het moment dat de DDR haar burgers vrij laat reizen, zal West-Berlijn worden overspoeld door Oost-Duitsers ... Ze zullen uit de treinen puilen en met hun stinkende Trabantjes de West-Berlijnse wegen verstoppen en de lucht vergiften.' Dit lezen we op de eerste bladzijden van het boek *Muurschilderingen* van oud-Vrij Nederland-columnist Hans Smits, die tussen 1980 en 1998 meermalen lange tijd in Berlijn verbleef. Smits vertelt aan de hand van eigen ervaringen en die van ruim veertig Berlijners hoe de val van de Muur en de *Wiedervereinigung* van het gedeelte van Berlijn werden beleefd.

Al snel wordt het de lezer duidelijk dat de door een groot deel van de Westerse wereld gewenste hereniging van de beide Duitslanden niet als zodanig werd gezien in het westerse deel van Berlijn, zoals hierboven in het citaat indirect wordt bevestigd door de toenmalig woordvoerder van de SPD, Hans-Peter Stadtmüller. De meeste West-Berlijners waren, mede door de dagelijkse stroom Poolse werknemers naar het Westen, vooral bang dat als de Muur eenmaal openging, een grote stroom werkloze Ossi's West-Berlijn zou overspoelen. Het boek staat vol van dit soort soms opmerkelijke ontboezemingen van alle mogelijke soorten Berlijners, van oud-fractievoorzitters van voormalige DDR-partijen, een dominee, een nationale kanoheld, krakers tot gewone Oost- en West-Berlijners.

Een van de interessantste onderwerpen die Smits aansnijdt en bespreekt, is de rol van de kerk en de relatieve vrijheid die zij in de DDR genoot. Veel bekende kerken in het centrum van Oost-Berlijn, zoals de *Zionskirche* en de *Marienkirche*, werden eind jaren '80 de verzamelpaats van demonstrerende en protesterende jongeren. Zij kwamen daar samen om protestacties te bedenken en informatie uit te wisselen. Vooral dat laatste was belangrijk. De meest objectieve informatie over de gebeurtenissen in de wereld werd geboden door de evangelische weekbladen. Dit betekende echter niet dat religie een grotere rol ging spelen in het leven van de DDR-burger. Integendeel, volgens Smits kon de kerk eigenlijk meer als een verzetsgroep aan de zijkant van de maatschappij worden beschouwd.

Daarnaast biedt de auteur allerlei interessante wetenswaardigheden over het contact tussen Oost- en West-Berlijn. Zo hadden de West-Berlijners vóór de val van de Muur op een vreemde manier toch contact met hun burens – het West-Berlijnse vuilnis werd namelijk gedumpt in de DDR. En na de *Wiedervereinigung* trokken grote aantallen Westerse krakers en kunstenaars naar Oost-Berlijn om de vele leegstaande gebouwen te bewonen en daar wooncommunes op te richten. Opvallend is overigens dat ondanks de officiële hereniging van Oost en West en de vele samenwerkingsprojecten uit de persoonlijke commentaren blijkt dat de inwoners de psychologische grens maar met moeite kunnen oversteken.

Muurschilderingen bevat veel informatie en dat is de kwaliteit van het boek; anderzijds is het ook de zwakte ervan. Voor een Nederlander

die een aantal jaren in Berlijn heeft gewoond, is het een feest van erkenning: je herkent de straatnamen en de namen van kerken, plaatselijke krantjes en kroegen. Voor de minder goed geïnformeerde lezer is het persoonlijk relaas van Smits echter soms moeilijk leesbaar. Dit wordt versterkt door de vele onderwerpen, details en sprekers die aan bod komen, de magere uitleg van afkortingen, alsmede de weinig chronologische weergave van de gebeurtenissen.

Manon Korthals

Manon Korthals studeerde politicologie en Europese studies aan de Universiteit van Amsterdam. Zij was als stagiaire verbonden aan het *Clingendael International Energy Programme* (CIEP).

Verhalen uit een verborgen wereld

Chris Vos, Rens Broekhuis, Lies Janssen,
Barbara Mounier:

**De Geheime Dienst, verhalen over de BVD.
[Incl. op CD-ROM de televisiedocumentaire
De Geheime Dienst, de BVD tijdens de
Koude Oorlog (2004)]**

Meppel/Amsterdam: Uitgeverij Boom, 2005;
200 blz.; 24,50 euro; ISBN: 90-8506-181-4

'Mislukkingen bereiken de pers, maar successen blijven geheim. Dat is de tragedie van elke geheime dienst: ook van de Binnenlandse Veiligheids Dienst (BVD), die ons tijdens de Koude Oorlog moest beschermen tegen binnen- en buitenlandse gevaren. Hoe heeft de BVD dat gedaan? En had de dienst succes?' Zo begint de *cover*-intro van het boek dat journalisten van de Nederlandse Programma Stichting (NPS) hebben geschreven naar aanleiding van hun onderzoek voor de televisiedocumentaire *De Geheime Dienst, de BVD tijdens de Koude Oorlog*.

De Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) heette vóór 29 mei 2002 de Binnenlandse Veiligheids Dienst (BVD). Met die naamswijziging werd een forse transformatie zichtbaar gemaakt, die nog in volle gang is. De dienst staat thans weer volop in de belangstelling, is een van de meest populaire werkgevers van het land en moet de komende jaren fors verder groeien. De commissie-Havermans gaf met haar rapport *'De AIVD in verandering'*; rapport *Commissie Bestuurlijke Evaluatie over functioneren AIVD* (te vinden op www.aivd.nl) ook al het nodige inzicht in de sterkten en zwakten van de dienst.

Dit boek doet geen aanbevelingen, maar beschrijft een aantal *cases*

die de onderzoekers in de vier jaren van voorbereiding op hun in 2004 uitgezonden documentaire hebben opgetekend. Er zijn wel conclusies uit te destilleren. Zo komt de BVD in die periode naar voren als een wat gesloten, naar binnen gerichte organisatie, die maatschappelijke en geopolitieke veranderingen wantrouwig volgde en die haar blikpunt wel met erg veel nadruk had gericht op het communistisch kwaad, ook in een periode waarin het velen al duidelijk was dat dáár het gevaar niet meer vandaan kwam. Dat had volgens de schrijvers ook veel te maken met het zittende personeelsbestand. De huidige dreigingen voor de nationale veiligheid komen uit andere bronnen, de personele samenstelling verandert met de nieuwe instroom aan personeel ook weer verder en daarmee de *scope* en *focus* van de dienst.

Het is al met al een bewijs dat de tijden zijn veranderd. Was de BVD vroeger zeer gesloten en deed ze niet aan externe communicatie, nu stelt ze zich actiever op. Goede *public relations* worden nu relevant geacht. Geheimhouding staat echter nog steeds hoog in het vaandel. Echt inzicht leveren in de gang van zaken binnen de dienst blijft dan ook een moeilijke opgave.

In dit lezenswaardig boek zijn de lotgevallen opgetekend van zowel de dienstmedewerkers als hun 'slachtoffers'. Het boek beschrijft de werkdagen van medewerkers van de dienst, de rollen die ze speelden en kenschetst deze mensen als gewone medewerkers zoals je die in overheidsdienst wel meer aantreft, maar wel met een bijzondere taak. Ook de 'slachtoffers' komen aan bod. Nog actief in het leven staande bekende Nederlanders geven hun verhaal

weer, zoals zij dat meemaakten. Zowel de mislukkingen als de successen komen daarbij aan bod.

In 11 hoofdstukken worden diverse *cases* beschreven. Die variëren van Het Rode Gevaar, waarin de infiltratie van de Communistische Partij Nederland (CPN) wordt beschreven; de mogelijke bijdrage die de BVD heeft geleverd aan de toekenning van de Nobelprijs aan Boris Pasternak; en de BVD-spion in China; tot de rol van de BVD in de vredesbeweging.

In het hoofdstuk 'Kruisraketten, bommen en granaten' wordt een geval beschreven dat een parallel met het heden vertoont. De onlangs in het nieuws gebrachte suggestie dat leden van de Hofstadgroep handgranaten van een infiltrant van de AIVD zouden hebben gekregen, kent een historische pendant. Een infiltrant van de BVD bracht in vredeskamp Woensdrecht een aantal handgranaten naar binnen. Die granaten waren gestolen uit een Belgische kazerne – overigens niet op instigatie van de BVD, die juist, toen ze ervan hoorde, zeer creatief trachtte dit *vuiltje* zo spoedig mogelijk weg te werken. De infiltrant echter hield een paar granaten achter, waarschijnlijk om indruk te kunnen maken op zijn kompanen in het vredeskamp.

Opmerkelijk is het verhaal over de infiltratie van de CPN. Het blijkt dat de BVD in die tijd grootschalig infiltreerde in de CPN; de documentaire, waarvan de CD-ROM bij het boek is bijgesloten, suggereert dat van de leden van die Partij mogelijk wel de helft BVD-er was. De dienst hield de infiltratie nog lang vol, ook al nadat duidelijk was geworden dat 'het rode gevaar' eigenlijk allang geweken was.

Het geheel doet vermoeden dat de cultuur van de dienst in die tijd

nogal in-zichzelf-gekeerd was, weinig sturing kreeg ten aanzien van haar doelen en slechts in beperkte mate werd gecontroleerd. Wat dat laatste betreft heeft een onderzoek van het Clingendael Centrum voor Strategische Studies (CCSS) naar de democratische controle op een aantal buitenlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten uitgewezen dat daarmee in Nederland weinig mis is.'

Wanneer we alles overzien, dan biedt het boek een mooi overzicht

van een aantal belangrijke zaken waarop de BVD in het verleden haar stempel drukte en stellen de auteurs stilzwijgend ook vragen bij de ontwikkelingen in de huidige tijd.

Noot

1 Zie: www.minbzk.nl/veiligheid/algemene/parlementaire/ onderzoeksrapport.

J.G.M. Rademaker

J.G.M. Rademaker is werkzaam als senior policy analyst bij TNO Defensie en Veiligheid en is tevens secretaris van het Clingendael Centrum voor Strategische Studies, een joint venture van TNO en Instituut Clingendael (zie: www.ccss.nl)

Een Nederlandse ziel in Rusland

Hans Boland:

Mijn Russische Ziel.

Amsterdam: Polak & Van Gennep, 2005; 264 blz.; 17,50 euro; ISBN: 90-253-0323-4

'(...) de Russen zijn blank, noemen zich christenen en spreken een Indo-europese taal, net als wij. Dat ze niet heel ver van ons af kunnen staan, willen we maar al te graag aannemen. Des te intrigerender heb ik het altijd gevonden dat ze zo ontzettend anders zijn' (Hans Boland)

De titel van het boek *Mijn Russische ziel* is enigszins misleidend. Boland deconstrueert de mythe van de Russische ziel tot er niets meer van overblijft. Doel van het boek is te 'laten zien waarin het typisch Russische van algemeen menselijke gedragingen tot uiting komt'. Een gedragsanalyse op nationaal niveau dus, waarbij de auteur zich richt op negatieve eigenschappen, omdat hij van mening is dat mooie eigenschappen overal min of meer hetzelfde zijn.

Hans Boland studeerde in 1969 en

volgende jaren Russisch en werd vervolgens universitair docent. Hij promoveerde op de dichtkunst van Anna Achmatova en schreef een monografie over de dichter Alexandr Poesjkin. Hij stelde leergangen 'Russisch voor Nederlanders' en 'Nederlands voor Russen' samen. Bovendien schreef hij een stadsbiografie over St. Petersburg.

In *Mijn Russische Ziel* beschrijft Boland zijn kennismaking met de voormalige Sovjetunie en het communisme, zijn verblijf in de provinciestad Vologda aan het einde van de periode-Gorbatsjov en zijn verblijf in St. Petersburg van 1992 tot 1997. Vervolgens doet Boland verslag van een recente reis die hij door Europees Rusland maakte. Het boek wordt besloten met een verhandeling over de Russische ziel.

De fascinatie van Boland voor Rusland komt voort uit zijn angst voor massaliteit en macht, die hij wil bezweren door de drijfveren ervan te leren kennen. Door het hele boek toont de schrijver aan dat een totalitair systeem een maatschappij van angst en wantrouwen voortbrengt. Angst is dan ook één van de nationale karaktertrekken volgens Boland. De

enige plek waar de Rus nog zichzelf kon zijn, was thuis in de keuken. Dat leidde tot een 'gespleten ziel' tussen de keuken en alles daarbuiten. Na een reeks anekdotes over de Russische politie concludeert Boland dat hij in Rusland altijd banger is geweest voor de politie dan voor criminelen. Hoe meer blauw op straat, des te onveiliger de burger zich voelt.

Het wantrouwen is gekoppeld aan verraad. Als verraad de machtsverhoudingen in een land bepaalt, moet dat wel het gedrag van burgers beïnvloeden, stelt Boland. Hij haalt hierbij het verhaal van Pavlik Morozov aan, een jongetje dat zijn eigen vader aangaf bij de staat en daarmee een schoolvoorbeeld werd voor de sovjetjeugd, omdat Pavlik meer hield van de Partij dan van zijn vader. Toen Boland tijdens de sovjetperiode naar Rusland reisde, merkte hij ook dat Russen doodsbang waren in het gezelschap van een buitenlander gezien te worden. Angst en wantrouwen werken door in de hedendaagse Russische samenleving. Wanneer Boland tijdens zijn reis door Rusland het verzoek van een hospita om zijn bagage naar zijn kamer te brengen beleefd afwijst,

zegt de hospita dat zij echt niet van plan is tussen zijn spullen te neuzen. Boland constateert dat zij hem wantrouwt vanuit de veronderstelling dat hij haar wantrouwt.

Het meest positief is de auteur nog over zijn periode in Vologda, wat mogelijk komt omdat zijn verblijf in die provincie stad ongeveer vijftien jaar geleden is en met meer afstand is beschreven. In elk geval is dit deel van het boek mild kritisch en wisselen anekdotes en rake beschrijvingen elkaar af. Het was een tijd van grote schaarste en inflatie, maar Boland zegt dat er toch niet geklaagd werd, omdat de Russische levenshouding gebaseerd is op de volkswijsheid dat 'het altijd erger kan'.

De toon van het boek verandert op het moment dat Boland zijn tijd aan de Petersburgse Universiteit beschrijft. Een breed uitgemeten affaire is de aanschaf van een boekenkast voor de bibliotheek van de vakgroep waar Boland werkte. Het eindresultaat was dat hij de hele klus zelf moest klaren, wat lukte ondanks de algemene apathie van de collega's en de manipulatie van een secretaresse. In het tweede deel van het hoofdstuk passeren oude 'vrienden' de revue en het lijkt er soms op dat oude rekeningen worden vereffend.

Bij het reisverslag 'Rondje Rusland' treden de thema's massaliteit en

macht weer op de voorgrond. Wanneer Boland terug is in St. Petersburg, wordt gevierd dat het 60 jaar geleden is dat de Russen de nazi's overwonnen. Op posters en spandoeken staat overal '60 jaar Grootse Overwinning'. Boland merkt op dat 'zestig jaar onbeschoftheid heel goed zou kunnen, maar dat een overwinning toch niet zo lang in beslag neemt?' Hij ergert zich aan het vertoon dat gepaard gaat met de viering van de 'Grootse Overwinning' van de 'Grote Vaderlandse Oorlog'. Een vriend legt hem uit dat er twee Tweede Wereldoorlogen zijn: die van de Russen en die van de rest ('de onze en de hunne'). In deze oorlog lieten 28 miljoen Russen het leven en de Russen zijn trots op hun buitengewone opofferingsgezindheid. Minachting voor het leven en overmoed vindt Boland een typische nationale karaktertrek.

Met behulp van twee Russische symbolen bij uitstek – de *baboesjka* en de beer – analyseert Boland in het laatste hoofdstuk de Russische ziel. Een moedige poging, want Russen zijn doorgaans van mening dat buitenlanders hen niet kunnen doorgronden. De Russen komen er, zoals verwacht, niet goed van af. Nationale karaktertrekken zijn onder meer megalomanie, chauvinisme, achterdocht, onbeschoftheid, racisme en antisemitisme.

Het boek leest vlot en geeft de lezer veel informatie over Rusland en de Russische samenleving, maar niet in de laatste plaats ook over de persoon Boland. Op zijn reis laat Boland zijn hotelkamersleutel bijvoorbeeld achter bij de receptie, om vervolgens te bewijzen dat de receptioniste onbeschoft en lomp is als ze zegt dat hij de sleutel boven dient te laten. Iedere Rusland-reiziger weet echter dat het gebruikelijk is dat de sleutel wordt achtergelaten bij de *djezjoernaja* (etageconciërge) en tevens dat veel hotels op het platteland te kampen hebben met leegstand en problemen ondervinden met de warmwatervoorziening. Boland reageert op deze zaken met vragen als 'zal ik zelf een loodgieter bellen' of 'kan ik mijn geld terugkrijgen'? Op zulke momenten weet hij als een ietwat lompe Hollander de Rus toch aardig op zijn ziel te trappen.

Suzette de Boer

Suzette de Boer woonde en werkte vier jaar in Rusland; zij is thans werkzaam bij de Samenwerkende Fondsen Midden- en Oost-Europa en het Skanfonds.

Nederlands Europebeleid: invloedrijke eilandjes

Mendeltje van Keulen:

Going Europe or Going Dutch – How the Dutch Government Shapes European Union Policy.

Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006, 254 blz.; 39,50 euro; ISBN: 90-5356-874-3

Mendeltje van Keulen, sinds 2001 als onderzoeker verbonden aan Instituut Clingendael, analyseert in haar promotieonderzoek *Going Europe or Going Dutch* hoe Nederland invloed uitoefent op de totstandkoming van Europese regelgeving. Hierbij besteedt ze – en daarin schuilt naar eigen zeggen het vernieuwende van haar studie – zowel aandacht aan het interne Haagse proces als aan de invloedsoefening in Brussel en kijkt ze ook naar de wisselwerking tussen deze twee elementen.

Nederland komt uit dit onderzoek naar voren als een lidstaat die deskundig en flexibel onderhandelt in Brussel, maar soms vergeten blijkt te zijn om thuis af te stemmen wat het eigenlijk met die onderhandelingen wil bereiken. De coördinatie van het Europebeleid in Nederland is zwak: de rol van het ministerie van Buitenlandse Zaken is zeer beperkt, afstemming vindt te laat of soms helemaal niet plaats en de vakdepartementen hebben een zeer grote beleidsvrijheid. Dit geldt ook voor de individuele ambtenaren en diplomaten die namens Nederland in Brussel onderhandelen.

Soms bestaan zelfs *binnen* de departementen eilandjes die lang hun eigen gang kunnen gaan. Een treffend voorbeeld is de door de auteur uitgewerkte casus van de onderhandelingen medio jaren '90 over de Europese Gasrichtlijn. Aanvankelijk wist het Directoraat-generaal Energie binnen het

ministerie van Economische Zaken op dit dossier lang vast te houden aan zijn protectionistische benadering. Dit ondanks de liberale inslag van de rest van het ministerie, waaronder de internationaal coördinerende dienst. Aan deze situatie kwam pas een einde met de komst van het parse kabinet en de liberale minister Hans Wijers.

Overigens heeft de zwakke coördinatie niet alleen nadelen. Nederland weet hierdoor vaak juist flexibel in te spelen op de snelle ontwikkelingen in Brussel. Het relatief kleine maar deskundige en slagvaardige Nederlandse ambtenarenkorps handelt naar bevind van zaken en bouwt zo actief mee aan compromissen en *package deals*. In een speelveld waarin een lidstaat steeds meer medebeslisser in plaats van beslisser is, blijkt deze combinatie van flexibiliteit en expertise in toenemende mate een voordeel te zijn.

Naast de gebrekkige interne coördinatie is er nog een aantal verbeterpunten af te leiden voor Den Haag. Nederland zou zijn energie niet slechts op de Raad moeten richten, maar ook op de Europese Commissie, die als initiatiefnemer en katalysator een niet te onderschatten rol speelt bij de totstandkoming van Europese regelgeving. Ook het Europees Parlement, dat als medewetgever een steeds belangrijker plaats inneemt, verdient meer aandacht. Bovendien kan de afstemming met de Tweede Kamer beter, zo blijkt uit de tweede casus, waarin de totstandkoming van de Biopatentenrichtlijn wordt beschreven. Hier beseftte Nederland, of in ieder geval de Tweede Kamer, te laat dat deze ontwerprichtlijn strijdig was met nationale wetgeving. Nederland stemde uiteindelijk onder druk van de Kamer – als enige

in de Raad – tegen de richtlijn. Pikant genoeg blijkt uit de analyse van Van Keulen dat de Nederlandse onderhandelaars voorafgaand aan die stemming eigenlijk geen enkele moeite hadden gedaan om het onderhandelingsresultaat nog te veranderen. De uiteindelijke tegenstem was dan ook slechts bedoeld voor binnenlandse consumptie en om de Tweede Kamer tevreden te stellen.

Wie door bovenstaande geïnteresseerd is geraakt in *Going Europe or Going Dutch*, moet er rekening mee houden dat het een (Twents) proefschrift betreft, waarin veel plaats is ingeruimd voor de beschrijving van het theoretisch kader en de methodologische verantwoording. Ook de twee genoemde gevalstudies nemen de nodige pagina's in beslag, zodat het centrale vijfde hoofdstuk er eigenlijk wat magertjes bij afsteekt. Ook blijft de vraag in hoeverre je algemene conclusies kunt verbinden aan de casussen, die in een aantal opzichten juist lijken af te wijken van een 'gemiddeld' onderhandelingsproces. De geïnteresseerde lezer zal dit laatste overigens een zorg zijn: deze zal de auteur dankbaar zijn voor een blik op juist deze twee interessante en uitstekend beschreven onderhandelingsprocessen.

Joep Boerboom

Drs J. Boerboom is werkzaam bij de Provincie Utrecht. Voorheen was hij werkzaam bij de Europese Commissie en het Europees Parlement.

Debat over Europese veiligheid gaat maar door

Willem van Eekelen:

From Words to Deeds – The Continuing Debate on European Security.

Brussel/Genève: Centre for European Policy Studies/Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, 2006; 350 blz.; 25,- euro; ISBN: 9290796073

Als voormalig minister van defensie van Nederland en oud- secretaris-generaal van de West-Europese Unie (WEU), de organisatie die tot aan de creatie van het Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB) in 1998-1999 de militaire arm van de EU vormde, is Willem van Eekelen een bevoorrechte getuige van de Europese integratie op veiligheidsgebied. Meer recent was hij lid van de Europese Conventie, die het eerste voorstel tot een Grondwettelijk Verdrag voor de EU uitwerkte.

Het doel van dit boek is voor die recente periode, van 1998 tot nu, een overzicht te bieden van de ontwikkelingen in Europa op veiligheids- en defensiegebied. Het boek wordt door de auteur zelf beschouwd als vervolg op zijn eerder verschenen *Debating European Security*, dat de periode tot 1998 behandelt. Het beoogde doelpublik zijn niet zo zeer deskundigen als wel studenten en praktijkmensen die nieuw zijn in het domein. Hen wil van Eekelen wegwijs maken in de talloze documenten en debatten die we de afgelopen jaren gezien en gehoord hebben.

Het boek volgt daartoe een klassieke chronologische aanpak, van het ontstaan van het EVDB tot de recente debatten na de verwerping van de Grondwet in Nederland en Frankrijk. Ook de betrekkingen met de NAVO en de Verenigde Staten, de Irak-crisis en de hervorming van de VN komen aan

bod. De lezer krijgt een gedetailleerde beschrijving van de gebeurtenissen, inclusief de politieke debatten en diverse voorstellen die aan de definitieve beslissingen voorafgingen. Bouwend op zijn ervaring en vele contacten maakt van Eekelen daarbij voortdurend interessante zijprongen, al wijkt hij bij momenten misschien net iets te ver af van het eigenlijke onderwerp, bijv. wanneer hij schrijft over de finale status van Kosovo of over de ideale samenstelling van de Europese Commissie. Af en toe is de auteur ook iets te casuïstisch, bijv. wanneer hij uitgebreid ingaat op conferenties en seminars waaraan hij heeft deelgenomen, of op specifieke publicaties, zonder een systematisch overzicht van het debat te geven. Indien het boek echt als naslagwerk bedoeld is, zou het bovendien baat hebben bij een meer uitgewerkte structuur, met meer tussentitels, die een duidelijker tijdsaanduiding geven, zodat wie iets opzoekt sneller zijn weg kan vinden in de tekst. In zijn huidige vorm valt het boek een beetje tussen twee stoelen: memoires en naslagwerk.

Voor de specialist in het domein bieden de meeste hoofdstukken weinig nieuws, maar dat is ook niet het doel van het boek. Wel interessant voor de gespecialiseerde lezer zijn de hoofdstukken over ontwikkelingen waarbij Van Eekelen persoonlijk nauwer betrokken was, in het bijzonder het hoofdstuk over de Conventie, waarover zeker vanuit defensiestandpunt nog niet zoveel verschenen is. Ook de conclusie, waarin de auteur meer prospectief te werk gaat, is bijzonder interessant. Terecht stelt Van Eekelen vast dat de EU, hoewel het bouwen van militaire capaciteiten in EVDB-verband nu al enige jaren aan de gang is, nog steeds onvoldoende

antwoord heeft op de vraag waarvoor ze die capaciteiten zal inzetten: 'what for?' (blz. 291). Het moeizame proces om troepen te vinden voor dat de huidige EU-operatie in Kongo gelanceerd kon worden – om nog maar te zwijgen van de aarzelende bijdragen aan de vredesmacht voor Libanon – toont inderdaad aan dat de lidstaten niet altijd even enthousiast zijn als het erop aankomt hun troepen in te zetten.

De auteur legt daarbij het verband met de toekomst van de transatlantische relaties: alleen als de EU effectief bereid is een groter deel van de verantwoordelijkheid te dragen, ook buiten Europa, zal ze door de Verenigde Staten als meer geloofwaardige en – misschien – gelijkwaardige partner beschouwd worden. Tegelijk echter moet worden vastgesteld dat de NAVO een lossere alliantie is geworden (blz. 306). In deze context, zo concludeert Van Eekelen, krijgt een 'twee-pijlersysteem' voor de NAVO opnieuw betekenis.

De conclusie typeert Van Eekelen als een pragmatisch optimist. Aan dat slag 'bouwers' heeft de Europese integratie behoefte en – durf ik het als Belgisch recensent te schrijven – zeker Nederland zou hen vandaag de dag goed kunnen gebruiken.

Sven Biscop

Prof.dr Sven Biscop is verbonden aan het Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen in Brussel.